CREDINȚA DIN PERSPECTIVĂ FENOMENOLOGICĂ

Autor: Tudor-Alexandru Jinga | 19 aprilie 2022

Una dintre cele mai importante teme abordate de Heidegger în volumul *Repere pe drumul gândirii* este relația dintre teologie, filosofie și știință. În capitolul intitulat „Fenomenologie și Teologie”, filosoful german încearcă să găsească locul credinței și al teologiei creștine în contextul unei lumi tot mai dominate de discursul științific. „Fenomenologie și Teologie” este un capitol grăitor pentru încercarea filosofiei și gândirii moderne în genere de a reașeza credința sau revelația creștină la locul ei, într-o relație corectă cu filosofia, respectiv cu știința, într-o relație cât mai puțin amestecată și confuză. Alt obiectiv, de această dată particular filosofiei heideggeriene, este înțelegerea raportării la credință a ceea ce Heidegger numește *Dasein*. Însă pentru a putea discuta aceste subiecte este necesară o scurtă trecere în revistă a unor concepte heideggeriene centrale.

Încă din primele pagini ale capitolului, Heidegger face distincția dintre filosofie și teologie: teologia este știință *ontică*, pe când filosofia nu e știință. Diferența dintre științele *ontice* și filosofie este echivalentă cu distincția dintre conceptele de *ontic* și *ontologic* la Heidegger: *onticul* este domeniul *ființărilor*, adică al lucrurilor, al obiectelor, care pot fi cunoscute și care sunt specifice științelor, pe când *ontologicul* are în vedere *Ființa* în genere, iar acest studiu este propriu filosofiei. Prin urmare, teologia este știință *ontică* pentru că are un obiect de studiu, anume: credința și ceea ce se arată, ceea ce se descoperă prin credință.

În privința *Daseinului*, încercând o explicație mult simplificată, acesta reprezintă întreaga umanitate și, totodată, pe fiecare individ în parte, ca „fapt-de-a-fi-în-lume”. Într-un fel, *Daseinul* reprezintă condiția întregii umanități. Iar relația acestuia cu credința nu poate fi decît una gravă, dramatică.

Din cele de mai sus putem intui dubla valență a credinței: este desigur o mișcare dinspre *Dasein* spre Dumnezeu, însă nu acest lucru impresionează. Ceea ce, așa cum spune Kirkegaard, „cutremură” este mișcarea dinspre Dumnezeu spre *Dasein*; e vorba de *revelație,* adică de arătarea Aceluia care transfigurează întreaga existență. Esența credinței este în consecință revelația, iar obiectul ei este, așa cum pune Heidegger, „Domnul Crucificat”. Ca revelație, crucificarea și patimile Domnului sunt împărtășite în și prin credință *Daseinului*. În acest fel, *Daseinul*, ca *Dasein* creștin, este așezat în fața lui Dumnezeu și a crucii, devenind urmăritor al lui Hristos, prin asumarea propriei cruci. Acest lucru este posibil întrucît, cu toate că Crucificarea ține de un eveniment concret în istorie, aceasta se actualizează în fiecare credincios prin revelație. Asumarea destinului hristic implică *renașterea Daseinului*. De aceea credința, ca *survenire* creștină înseamnă *renaștere.* Renașterea presupune „depășirea existenței pre-credincioase a *Daseinului*”, însă nu în sensul negării, subminării acesteia, ci în sensul ridicării, transfigurării ontologice a acesteia.

În acest punct se pot naște următoarele întrebări: este posibilă cunoașterea rațională a celor revelate? Și dacă da, cum este acesta posibilă? Răspunsul la aceste întrebări ne va duce la înțelegerea relației dintre teologie, filosofie și celelalte științe, în accepțiunea lui Heidegger.

Etimologic, definiția teologiei este „știința despre Dumnezeu”. Însă Dumnezeu este de neconceput, fiind infinit în toate atributele Sale. Prin urmare nu poate fi conceptualizat și astfel cunoscut rațional. În acest sens, teologia se desparte atât de filosofie, cât și de științele naturale.

Cu toate acestea, susține Heidegger, există ceva care leagă teologia de filosofie. Acest lucru este condiția ontologică precreștină a *Daseinului*, care, așa cum reiese și din cele expuse mai sus, nu piere, ci numai se transfigurează. În acest sens, funcția filosofiei este de a conceptualiza experiențele credinței pornind de la datele ontologice preexistente credinței. Heidegger oferă ca exemplu conceptul de „vină”, care nu are în mod necesar o însemnătate teologică, „vina” fiind prezentă și în cazul prsoanelor necredincioase. Însă, prin *survenirea* credinței, „vina” primește un sens teologic, fiind strâns legată de conceptul de „păcat”. Credința în sine, ca experiență pură, nu are nevoie de filosofie. Însă teologia, în măsura în care este știință ontică, nu se poate lipsi de o astfel de unealtă, chiar dacă nu se subordonează acesteia.

O perspectivă inedită asupra vizunii heideggeriene se poate găsi la teologul și filosoful grec Christos Yannaras. În lucrarea *Heidegger și Areopagitul*, în capitolul „Nihilismul ca presupunere a absenței și necunoașterii lui Dumnezeu”, Yannaras expune perspectiva heideggeriană asupra cunoașterii lui Dumnezeu, ca o interpretare pozitivă a nihilismului. Rădăcina acestei viziuni se află în miezul filosofiei heideggeriene privitoare la *Ființă.* Așa cum aminteam și mai sus, teza lui Heidegger este că Ființa diferă de ființe

sau ființări prin faptul că ființele sunt pentru noi *fenomene,* adică se arată, pe când Ființa este ascunsă și nu se arată în mod direct niciodată. Putem cunoaște Ființa numai prin *modul* în care aceasta ființează, iar acest mod ea este *alethea* sau „ne-uitarea”, „apariția din nimic”. Prin urmare, adevărul Ființei poate fi cunoscut, însă numai prin modul ființării, deci indirect, niciodată nu vom putea cunoaște sau cuprinde Ființa întreg și direct, cu rațiunea.

În ce sens, ne-am putea întreba, se poate arăta Ființa din *nimic*? În acest context, Yannaras interpretează conceptul de „nimic” atât ca limită a gândirii, a posibilității cunoașterii lui Dumnezeu ca Ființă absolută, cât și ca negare a existenței lui Dumnezeu; conceptul de „nimic” având valență atât teistă, cât și ateistă: „Cu alte cuvinte, cele două consecințe posibile ale nihilismului sunt afirmarea *absenței* sau recunoașterea *necunoașterii* lui Dumnezeu. Heidegger vine astfel să recunoască în felul său apofatismul Teologiei, al celei neo-testamentare cel puțin.” (Yannaras, 1996)

Cel care duce însă până la capăt acest gând este filosoful și teologul francez Jean-Luc Marion. În *Le visible et le révélé* („Vizibilul și revelatul”), Marion pune în relație teologia cu fenomenologia. Pornind de la postulatul că în creștinism Dumnezeu nu poate fi cunoscut decât prin modurile sale de manifestare, prin atributele sale cu alte cuvinte, și, în măsura în care fenomenologia ca metodă filosofică nu se închide în fața fenomenelor, ci, din contră, rămâne deschisă la tot ceea ce *se arată*, e foarte probabil, conchide Marion, ca fenomenologia să fie cea mai apropiată metodă filosofică față de teologie.

Atât sarcina teologiei, cât și sarcina filosofiei au fost extrem de dificile în secolul XX, date fiind dezvoltarea accelerată a științei, a tehnicii și dezastrele regimurilor autoritare sau ale războaielor. Occidentul se afla deja într-o criză existențială, creștinismul fiind din ce în ce mai secularizat. Consecințele pierderii credinței în Dumnezeul Cel viu a oamenilor anunțată de Nietzsche cu un secol în urmă erau trăite de întreaga civilizație occidentală. Întotdeauna, dar poate mai ales în astfel de momente, calea căutării „dumnezeirii lui Dumnezeu” pare să fie salvatoare pentru cel care reușește să-L aducă în *ne-uitare* și să-I primească *prezența.* Dacă este sau nu și fenomenologia o astfel de cale rămâne o întrebare deschisă, la care atât filosofii, cât și teologii sunt chemați să răspundă.

BIBLIOGRAFIE

Martin Heidegger, *Repere pe drumul gândirii,* și note introductive de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, ed. Politică, București, 1988.

Christos Yannaras, *Heidegger și Areopagitul,* Nicolae Șerban Tanașoca, ed. Anastasia, București, 1996.

Jean-Luc Marion, *Le visible et le révélé,* Les éditions du cerf, Paris, 2005.

Imagine: Giorgione – „Three Philosophers” (cca. 1508); Sursă: Wikimedia Commons